

Begun.

(Povest. — Spisal Kočarjev Jože.)

I

mali vasi Zavrh na Notranjskem je živel premožen kmet, Matevž Stopar. Bil je najbogatejši in najstarejši v vasi Imel je mnogo polja in pašnikov, lepo, zidano hišo in v hlevu precej glav lepo rejene živine. Njegova dva sinova, Tone in Jože, sta mu že kaj čvrsto pomagala pri posestvu. Hči Jerica pa je že sama gospodinjala namesto matere, ki je bila umrla pred kakimi petimi leti.

Kakor sem že omenil, je imel Stopar dva sinova, ki bi podedovala po njegovi smrti vse imetje in sicer na ta način: Tone, starejši, dobi hišo in zemljišče; Jože, njegov brat, pa sme ostati pri Tonetu do svoje smrti in on ga mora preživiti ta čas. Če bi pa hotel Jože iti proč od doma, mu mora Tone izplačati 500 gld. za doto!

Tako se je glasila naredba Stoparjeva! Storil je pa to zato, ker je čutil, da bo kmalu moral zapustiti zemljo, da se preseli v boljši svet. Naredil je torej oporoko, ker se ne vé, ali vtegne morda nanagloma umreti, in potem se lahko začneta sinova prepirati med seboj zaradi premoženja.

Kako pa sta sodila njegova sinova oporoko?

Tone je bil pač lahko zadovoljen s tem, kar mu je odmenil oče. Saj bo vse posestvo njegovo!

Jože se pa ni veselil tako zelo ukrepa očetovega. On bi bil namreč rad vse podedoval — češ — potem bo pa prav složno živel in užival, kajti bil je velik zapravljivec.

Silno ga je torej jezilo, ko je videl, da bo dobil Tone vse zemljišče, on pa samo tistih pet sto goldinarjev. Sam pri sebi je seveda pripoznal, da gre po pravici bratu vse posestvo, ker je starejši!

Odkar je odločil oče Toneta za prvega naslednika po svoji smrti, mu je bil Jože vedno nevoščljiv. Vedno je tuhtal in mislil, kako bi ga pri očetu izpodrinil ter tako sam dobil vse. A nič pravega mu ni prišlo v glavo. Sprevidel je, da se bo kljub njegovi jezi zgodilo to, kar je ukrenil oče!

Toda prišlo je vendar drugače! Pripetilo se je nekaj, na kar še niti on sam ni mislil!

Da povem natančneje, kako in kaj se je dogodilo, moram še poprej nekaj razložiti!

Takrat je bilo namreč okoli leta 1812., ki je bilo silno viharno. Tedaj je najbolj cvetela slava Napoleonova. Skoro vsa Evropa se je tresla pred tem slavnim vojskovodjem, ker si jo je skoro vso podvrgel.

Tudi našo domovino Kranjsko je spravil pod svojo oblast. Ej, takrat so bili za naše očete slabi časi! Francozje so jim ugrabili navadno vse premoženje in zato so trpeli Kranjci mnogokrat veliko pomanjkanje. In vrh

tega so pa morali Francozom še v vojski služiti, in to se je dogodilo mnogokrat, ker se je Napoleon skoro vedno bojeval.

Kadar je prišlo povelje, so se morali zbrati krepki mladeniči in hajdi k vojakom v Ljubljano in od tam še dalje. Radi seveda niso šli in največkrat se je dogodilo, da so mladeniči ušli v gore in gozde in tam so se rajše skrivali po več mesecev, kakor pa da bi služili Francozom. Seveda ti niso rok križem držali, ampak so kaj pridno lovili take begune. Kogar so ujeli, tega so precej vtaknili v vojaško suknjo. Mladeniči so pa tudi vedeli, kaj jih čaka, in zato so se skrivali in odtegovali Francozom in sploh drugim ljudem, boječ se, da jih ne bi izdali.

In o takem ubežniku pripoveduje naša povest!

Bilo je necega večera okrog devete ure. Zvezde so prijazno migljale na jasnem nebu, in mesec je čarobno razsvetljeval mirno vasico Zavrh. Njeni prebivalci so že vsi spali.

Le Tone, sin Stoparjev, ni mogel zatisniti očesa. Vedno se je obračal na svojem senenem ležišču. Različne misli so se mu podile po glavi. Razmišljal je, kako bo gospodaril, uravnal posestvo itd.

Naposled — ura je odbila ravno deset — je nekoliko zadremal. Nankrat ga zbudi iz tega pôlsna glasno govorjenje. Prestrašen plane kvišku in posluša; a zopet je vse tiho.

Radovednost ga žene, da zleze doli po lestvi ter stopi na prosto; tukaj se skrije za neki steber ter gleda v temo proti oni sméri, odkoder je slišal govorjenje. Mislil je namreč, da bi ga prišli lahko lovit lovci za v vojake, in zato se je hotel natanko prepričati o tem.

Ko nekaj časa za tramom stoji in prav napeto posluša, zasliši nenadno bližajoče se rahle stopinje. Ozre se proti oni strani in zapazi, da gre več mož ravno proti njemu. Pri nekaterih razloči debele kole, cepce in celo nože. Počasi se mu bližajo.

Tone zadržuje sapo, da ga ne bi zapazili.

Sedaj se možje ustavijo in eden izmed njih reče s pridušenim glasom:

„Le tiho, sicer ga zbudimo in potem nam upiha kašo, kakor že mnogi drugi.“

Toraj ti, Peter, pojdi na ono stran poslopja; tam se skrivaj in straži. Ako bo prišel tje, pa ga primi. — Mi drugi pa gremo na svisli in tam ga bomo gotovo dobili, ker tam navadno leži. — Sedaj pa le pojdimo, toda tiho!“

In možje — vojaški lovci — namreč ti so bili — odidejo na svisli.

Sedaj Tone sprevidi, da ga lové za v vojake.

„O, k vojakom pa že nočem iti, ne!“ si misli. Hitro sklene ubežati in se skrivati po gozdih rajši, kakor pa služiti v vojni.

Nekaj časa še počaka, a ko sliši, kako se oni jezni vračajo po lestvi doli, ker ga niso dobili, zbeži hitro proti gozdu. Mislil je, da ga ne bodo zapazili, a so ga vendarle.

„Tam-le je, za njim! Hitro!“ zavpije nekdo, in vsi udero za Tonetom, ki beži dalje, kakor preganjena zver. Precej blizu gozda že dospé, a nekdo

mu je vedno bližje za petami. Še potok mora preskočiti, pa bo rešen. A že je ves spehan — ne more več!

Ko lovec, ki je tekel za njim, zapazi, da Tone omaguje, mu porogljivo zakliče:

„No, dečko, le počakaj! Kam se ti pa tako mudi?“

Sedaj pa Tone nazaj zavpije:

„V vojake me pa že ne dobite, ne. Še me nimate!“

In s temi besedami se obrne proti preganjalcu, ki ga je hotel ravno zagrabiti, ter ga udari s tako močjo po obrazu, da se lovec omamljen zvrne na tla.

Tone se pa zažene z zadnjimi močmi čez potok in ga res srečno preskoči. Potem steče proti gozdu, in kmalu ga zagrne gosto drevje ter ga zakrije očem preganjalcev.

Nekaj časa sliši še za seboj neko vpitje, a kmalu potihne vse. Sedaj se Tone odpočije na neki skali, potem vstane ter gre globlje v gozd. Tam si poišče varno zavetje, da ga ne bi lovci dobili, se vleže po kratki molitvi v mah in kmalu utrujen zaspi.

II.

Vzdaniilo se je krasno poletno jutro. Rumeno solnce je vstajalo izza gorâ ter pozlatilo s svojimi žarki hribe in drevesa, katerih vrhovi so se sušté zibali v lahnem vetriču. Ptički so jeli miloglasno žvrgoleti. Njih petje je zbudilo tudi Toneta iz sladkega spanja.

S prva se močno začudi, kako to, da je v gozdu na takem kraju. A kmalu se spomni včerajšnjih dogodkov: kako je bežal pred lovci, kako je enega izmed njih udaril in kako je potem preskočil potok ter tako ušel. Začne ga skrbeti, če je ubil tistega lovca, ki je tekel za njim! Z golo roko ga seveda ni mogel, toda tla so bila kamenita, in ko se je oni zvrnil, je lahko zadel s tilnikom ob kamen in potem je mrtev!

To Toneta silno skrbi, zakaj ubiti ga seveda ni imel namena, ampak se ga je hotel le ubraniti.

Toda kmalu se potolaži.

Poklekne na tla ter Boga iskreno zahvali za rešitev in ga poprosi pomoči na daljnem begu.

Potem vstane, gre k hladnemu studencu, ki je izviral pod visoko, z mahom obraščeno skalo, ter se tam napije in umije. Nato začne premišljevat, kaj naj sedaj stori?

Ali če iti domov?

Ne, tam ga mogoče čakajo lovci in če ga dobé, bo moral iti rad ali nerad k vojakom. Pa tega neče!

Toda kaj naj počne?

Živeža tudi nima, a treba ga bo vendar-le, da ne umrje od lakote.

Iz tega premišljevanja ga nenadno zbude stopinje. Misleč, da so spet lovci, se ozre prestrašen na ono stran, a na svoje veselje zapazi tam med drevjem svojo staro botro Uršo.

„O, dobro jutro, Urša! Kaj pa delate tukaj?“ jo vpraša ter gre proti nji.

Urša se prestrašena ozre nanj, a ko ga spozna, iznenadena zakliče:

„O, kaj si ti tukaj, Tone? Jaz sem pa mislila, da si bežal kam dalje v gozd!“

„Saj sem tudi tukaj varen za danes!“ ji odvrne Tone. „Slišite no, botra, kako je bilo pa kaj sinoči, potem, ko sem jaz odbežal?“

„Sinoči? Ko bi ti vedel, kakšna reč je bila! Vsa vas je bila po koncu. Lovci so bili silno jezni, ker te niso dobili. Tvoj oče je bil pa tudi žalosten in potr. Seveda, saj sedaj ne vé, komu bi pravzaprav prepustil posestvo! Tebe ni doma, in Bog vé, kedaj se spet vrneš, ker te iz vojašine ne bodo kar tje v en dan pustili, ne. Najbrže bo moral sedaj Jože prevzeti posestvo. O, saj je bil sinoči še nekaj vesel, ker menda za gotovo vé, da bo dobil posestvo. E, tvoj brat ni nič kaj prida človek. Varuj se ga!“

„Že dobro, že!“ ji odgovori Tone. „Povejte mi rajše, kako je kaj s tistim lovцем, katerega sem sinoči udaril, in pa kdo je bil?“

„Kdo je bil? Veš, Petračevega si tako udaril. Mislili smo že, da se je ubil, ker je tako trdó padel na kamen. Ker smo ga pa močili z vodo, je prišel kmalu k zavesti in sedaj leži. Pa bo kmalu dober.“

Čakaj no, tukaj imaš nekaj kruha! Vem, da si že lačen. Le vzemi!“ mu prigovarja Urša, moleča mu kos kruha.

„Hvala Vam, botra!“ ji odvrne Tone in vzame kruh. „Branil se ga ne bom, ker sem res že lačen. Sinoči nisem mogel nič živeža vzeti s seboj, ker nisem imel časa.“

Čakajte no! Nekaj bi vas rad prosil, botra! Prinesite mi, ako hočete, do danes popoldne nekaj mojega denarja, da si bom nakupil kaj živeža. Kar očetu recite, pa ga bodo dali. Včasih mi pa vi prinesite kaj hrane sem gor.

Potem mi pa prinesite še mojo suknjo, da bom lahko na nji ležal, a ne na mrzlih gozdnih tleh; ali se bom pa ogrnil ž njo.

Vse, kar prinesete, položite sem na tole skalo. Ali mi boste storili to, kaj?“

„Seveda ti bom. Le ne skrbi!“ reče Urša. „Ampak varuj se lovcev, da te ne dobé. Skrivaj se pred njimi, kolikor se moreš. Jaz bom pa včasih sem gor prišla in ti kaj prinesla in pa povedala, kako je kaj doma ali pa kaj namerjajo lovci.“

Pa z Bogom, no! Jaz moram iti. Dobro se imej ta čas!“

In Urša začne stopati proti domu.

„Z Bogom! Pozdravite očeta!“ kliče Tone za njo in potem odide v goščavo.

Popoldne pa najde na skali suknjo in denar, kakor sta se domenila z Uršo. Hvaležno spravi denar, zavije v neko grmovje, pogrne suknjo na tla in, ko se prepriča, da ni nikogar blizu, leže nanjo in tam zaspi. Kmalu potem se je zmračilo in srebrne zvezdice so se zasvetile na nebu. Bleda luna je pa obsevala s svojim mlečnim svitom spečega Toneta.

III.

Že kaka dva tedna se je skrival Tone po gozdu v Hrušici. Med dnevom je spal v kaki prav skriti gošči, a ponoči je kuril in pekel to, kar je naložil ali nakupil sam, ali pa, kar mu je prinesla Urša.

Lovci ga niso nadlegovali in lovili; zato je bil brez skrbi. Mislil je, da ga bodo mogoče za vedno pustili in zato se je že namenil, da pojde vsaj za nekaj časa domov. Presedalo mu je že tako življenje in vedno skrivanje po teh gozdih, kjer ni nobene žive duše. Le Urša ga je včasih obiskala.

Nekega dne sedi Tone na skali. Glavo je imel podprto z rokami. Bil je zamišljen.

Naenkrat pa se razgrne grmovje, in predenj stopi stara Urša vsa bleda in prestrašena.

„O, Bog se usmili! Tone, oče umirajo! Sinoči so kar naenkrat zboleli — kar po noči so morali poslati po gospoda — in sedaj pa že umirajo. Moj Bog, pa tako nanagloma! Ubogi Tone! Kaj boš počel sedaj?“

Čudé in strmé posluša Tone to žalostno novico, ki je prišla tako nenádnó, nepričakovano. V glavi se mu začne vrteti in malo, da ne omedli. Da mu oče umirajo, to je bilo prehudo zanj!

Dolgo časa strmi pred se, naposled se mu pa izvije iz prs:

„Oče mi umirajo? Oj, to je prehudo zame. Moram jih videti še enkrat, še — zadnjikrat. Precej grem k njim, naj pride, kar hoče. Oh, moj oče!“

In Tone začne zdihovati, kakor otrok.

„Pojdiva, Urša! Pojdiva k očetu!“

„Nikar, Tone!“ ga svari Urša. „Slišala sem, da so se lovci namenili ravno danes iti po te! Mar beži raje, da jim uideš! Kaj bo, če te ulove?“

„Ne, ne, Urša! Tega ne storim! Jaz grem k očetu. Ljubezen in hvaležnost me sili in žene z nepremagljivo silo k njim, tudi če me lovci zasačijo. — No, pa mislim, da se bodo morali precej napenjati, da me bodo dobili. Saj sem jim tudi zadnjič ušel, in ako Bog da, jim bom tudi danes. Toraj pojdiva, Urša!“

„Čakaj, Tone! Kaj pa, če te lovci ustrelje?“ mu odvrne Urša strahoma. Tone pomisli.

Saj se vendar lahko dogodi, da ga pobijejo. On nima pa nobenega orožja, s katerim bi se branil. In če se res to dogodi, kar mu pravi Urša, potem bo moral umreti.

Umreti?

Tone se zgane. Tako mlad še, poln življenja in nad — pa umreti?! Saj ni, da bi moral iti k očetu. Tudi sam si mora varovati življenje. Tako premišlja sam pri sebi. Že se skoro odloči, da ne pojde domov, a v tem hipu mu stopi pred oči umirajoči oče. Tone se premaga in odločno reče:

„Nič! Jaz grem domov! Moram jih še enkrat videti, da me blagoslové. Pojdiva hitro, Urša!“

Urša mu še nekaj časa predočuje veliko nevarnost, v katero se podaja, a Tone ne odjenja od svojega sklepa in zato odideta.

Počasi se bližata domači hiši. Oprezno gleda Tone okoli sebe, da ne bi prezrl kaj nevarnega ali sumljivega. A vse je varno.

Zato stopi v hišo. Ker ni v veži nikogar, odpre neka vrata, ter stopi v sobo, kjer je mislil, da ležé oče. In ni se varal. Na postelji je videl očeta. Tiho stopi tedaj k postelji ter zašepeta:

„Oče!“

„Ali si vendar prišel, Tone!“ reče bolnik s slabim glasom ter se ozre k njemu. „O, da si le prišel, da si le prišel. Glej, jaz sem že pri kraju. Ne bom več dolgo, že čutim. Moli zame in bodi priden po moji smrti. Bog ti bo že dal srečo.“

Kar se pa tiče posestva, sem določil Jožeta za svojega dediča, ker sem mislil, da te ne bo več domov. Pa se zmenita ž njim, kako in kaj. Le tožiti se ni treba! Varujta se prepairov! Ako pa Jože ne bo hotel odjenjati, pa ga pusti. Boš že kje našel srečo, da se boš lahko pošteno preživil.“

„O, nič ne skrbite, oče!“ odvrne Tone. „Kar se tega tiče, se bova že z bratom domenila. Ali mi imate mogoče še kaj — ?“

Ni še končal zadnjega stavka, ko oče hipoma omahne na posteljo, kratko grgranje, in — Stoparja ni bilo več!

To se je tako naglo zgodilo, da Tone sprva še vedel ni, kaj naj počne. Same žalosti mu hoče počiti srce. Vedno ga zadevajo nadloge, vrsteče se druga za drugo in ena je hujša od druge!

A kmalu se zavé in začne jokati bridko, užaljeno. Saj je sedaj mrtev oče saj je sedaj jenjalo biti srce, ki ga je tako ljubilo!

In dolgo časa zdihuje pri postelji.

A mudi se mu že. Hiteti mora, da ga lovci ne dobé. Zato hitro vstane, poljubi zadnjikrat očeta na mrzlo čelo ter odide iz sobe proti gozdu.

Kmalu dospè črez potok in že je skoro v gozdu.

„Hvala Bogu, da sem tukaj. Sedaj sem že bolj varen!“ si misli in začne iti bolj polagoma.

A v tem hipu stopita iz grmovja dva kmeta lovca. Oba imata puško v rokah. Ko ju Tone zagleda, zbeži za visoke skale, da bi se ondi skrnil. A predno zavije okoli nekega pečevja, počí puška, in krogla ga zadene ravno med rebra.

Tone se prime na zadeto stran in omahne na zemljo. Kri mu začne kapati skozi obleko in rdečí gozdna tla. Obhajajo ga grozne slabosti. Vendar si je mislil, da mu bosta kmeta pomagala, izprala rano in ga nesla domov, toda eden izmed njiju reče svojemu tovarišu:

„E, le pustiva ga tukaj. Mu bo že kdo drug pomagal. Midva pa pojdiva rajše po plačilo, ki je nanj razpisano!“

In ne da bi mu pomagala, odideta trdosrčneža.

Tonetu je pa čedalje hujše. Kri mu močno odteka. Že je blizu omedlevice.

Zmračilo se je.

Od nikogar ni rešitve! Sam bo moral umreti v tem širnem gozdu, zapuščen od vseh!

Od vseh?

Ne, glej, pomoč se že bliža. Botra Urša in še štirje kmetje gredo ravno proti njemu.

„Tone, kje si?“ zakliče Urša tiho, ker ga v temi ne razloči.

„Tukaj sem, botra!“ ji odvrne Tone s slabim glasom.

Vsi se mu približajo. Skrbno se nagne Urša k njemu in ga sočutno vpraša: „Ali si hudo ranjen?“

„O, hudo, hudo!“ ji prikima Tone.

„Le malo potrpi, ti bomo kmalu naredili nosilo iz vej pa te bomo nesli domov.“

In možje jamejo spletati nosilo iz vej.

Kako je pa mogla Urša izvedeti, da je Tone ranjen? To je bilo tako-le:

Ko je namreč on zapustil hišo, je šla Urša za njim, ker se ji je že dozdevalo, kaj se bi vtegnilo zgoditi. Vrhu tega je pa še videla dva kmeta — lovca, ki sta hitela proti gozdu. In ker sta imela puško, jo je to še bolj potrdilo v njeni sumnji, da je to vse namenjeno proti Tonetu. Malo potem je slišala še strel in sedaj ni več čakala, ampak je brzo odšla v vas po može, katere sedaj dobimo pri Tonetu.

(Konec prih.)

Iz pastirskega življenja.

(Spisal M i r k o M.)

Vsaka žival na zemlji ima svojo slabo in dobro stran. Le o nedolžnih ovčicah pravijo, da nimajo nobene napake, vsled katere bi jih mogel človek grajati. Že na prvi pogled se nam prikupijo s svojo krotkostjo in ljubeznivostjo. Saj je nimajo niti najmanjše reči, s katero bi mogle človeku storiti kaj žalega, ali se vsaj braniti pred njim. Toda kar trdim o ovčicah, se nikakor ne more reči o ovnih ali „kostrunih“.

Kdor izmed malih čitateljev je že videl ovna z nazaj zavitimi rogmi, kako se je zaletel v pastirja, ta mi bode pač pritrnil, da ovni ne zaslužijo take pohvale. Naj povem tu iz svoje skušnje, koliko neprilik mi je prizadejal nekoč tak porednež.

Neko zimo je imela ovca liska lepo pisano jagnje, in sicer kostrunčka. Do tega sem imel jaz neko posebno veselje. Ko je že nekoliko odrastel, nesel sem mu vsakokrat, ko je šla sestra ovcam pokladat krmo, nekoliko kruha ter sem mu ga počasi dajal. Neizrečeno me je potem veselilo gledati, kako je prijazno jemal iz roke kruh in mi lizal prste. Vsled tega se me je tako navadil, da, če sem ga izpustil iz hleva, je tekal za menoj kakor psiček.